

■ Tekst 1

Catharina de Medici was de achterkleindochter van Lorenzo de Medici, il Magnifico. Bij haar huwelijk met de Franse kroonprins (de latere Henri II) in 1535 nam zij een Italiaanse hofhouding mee naar het 'barbaarse Frankrijk'. Haar Italiaanse dansmeesters en musici maakten het Franse hof rijp voor de mode van het hofspektakel, zoals zich dat ontwikkeld had aan de hoven van de Italiaanse stadstaten. In het laat-zestiende-eeuwse Frankrijk ontstond hieruit het zogenaamde *hofballet* ('ballet de cour'): theatrale voorstellingen, waarin niet alleen dans, maar ook muziek, gezongen en gedeclameerde tekst en spectaculaire enscenering een belangrijke rol speelden. De danspassen en danstechniek in de hofballetten waren identiek aan die van de *hofdans*: de gezelschapsdansen die men uitvoerde tijdens feestelijke bals.

Een van deze stukken was het *Ballet Comique de la Reine Louise* uit 1581. Dit schouwspel werd gegeven ter gelegenheid van een vorstelijk huwelijk. De voorstelling zelf duurde drie uur, maar het geheel werd afgewisseld met ceremonies, hofdanses, versnaperingen en wandelingen, om de spijsvertering te bevorderen. De bedenker van het stuk was de Italiaanse dansmeester van Catharina de Medici, Baldassaro di Belgiojoso, die zijn naam had verfranst tot Balthasar de Beaujoyeux.

Het centrale thema van het *Ballet Comique* was gebaseerd op een verhaal uit de Odyssee van de Griekse dichter Homerus. Het ging over de wandaden van tovenaars Circe (Grieks: Kirke), die uiteindelijk gevangen werd door tussenkomst van de goden, een verbeelding van de strijd tussen Goed en Kwaad.

De tekstdichter, de componist, de hofschilder (Jaques Patin) en de choreograaf (Beaujoyeux) waren allen geletterde hovelingen, die de humanistische uitgangspunten van de Académie de Musique et de Poésie (1570) in praktijk wilden brengen en er vooral naar streefden de regels van het antieke drama in ere te herstellen.

Het stuk werd opgevoerd in de Salle de Bourbon van het Louvre-paleis. De uitvoerders waren de hovelingen zelf, adellijke amateurs, inclusief de leden van de koninklijke familie. Zo dansten koningin Louise en haar hofdames de scènes van de Nereïden (zeenimfen). Alleen de groteske en acrobatische scènes werden uitgevoerd door beroepsspelers, zoals rondreizende toneelspelers en kermisklanten. Decorstukken en machinerieën waren, net als in het Middeleeuwse huisjestoneel, verrijdbaar en gepositioneerd op diverse plekken in de zaal.

■ Tekst 2

Het *Ballet Comique de la Reine Louise* eindigde met een *grand ballet*, een feestelijke finale, waarin een zestiental zee- en bosnimfen, gedanst door koningin Louise en haar hofdames, een spectaculaire figuurdans uitvoerden. Balthasar de Beaujoyeux schreef hierover, in zijn inleiding tot het libretto, het volgende:

„Ballet is een geometrisch arrangement van samen dansende personen, begeleid door de verschillende harmonieën van diverse instrumenten. In het grand ballet worden verschillende geometrische patronen gevormd, vierkant, rond, ovaal... ook driehoekige patronen, waarbij diverse kleine formaties worden gebruikt. De toeschouwers deed dit denken aan een militaire slagorde: zo ordelijk verliep het geheel, zo intelligent hadden de dansers gestudeerd, en wisten zij hun juiste plaats en ritme te vinden. Archimedes had zich geen betere voorstelling kunnen maken van geometrische verhoudingen, dan de prinsessen en adellijke dames die in dit ballet uitvoerden.”

vrij vertaald naar: L. Kirstein, *Four Centuries of Ballet. Fifty Masterworks*, New York, 1984

■ Tekst 3

Uit het dagboek van een hoveling aan het hof van Lodewijk XIV, 1692:

„Deze jongeman, die tot dan toe niet of nauwelijks aan het hof had vertoeft, had op de vraag of hij een goed danser was geantwoord met een dusdanige zelfvoldaanheid, dat iedereen de behoefte kreeg om hem op fouten te betrappen. Welnu, die behoefte werd bevredigd. Hij verloor zijn evenwicht bij de eerste **révérence**¹⁾: vanaf het begin van de dans was hij uit de maat. Hij probeerde zijn fouten te verbergen door naar één kant te gaan hangen en met zijn armen te zwaaien: dat was natuurlijk nóg belachelijker. Het leidde tot een gelach dat al snel uitbarstte in geschater en hoongelach, ondanks het respect dat eigenlijk verschuldigd was aan de aanwezigheid van de koning, die trouwens zelf nauwelijks zijn lachen kon inhouden.

In plaats van er vandoor te gaan of zich koest te houden beweerde hij de volgende dag dat de aanwezigheid van de koning hem van zijn stuk had gebracht en dat hij zich op het eerstvolgende bal zou revanche. Zodra hij bij die tweede gelegenheid begon te dansen verdrong iedereen zich om hem te kunnen zien, en het gejoel mondde uit in handgeklap. Iedereen, zelfs de koning, lachte luid, en zelfs zo hard, dat ik me afvraag of er ooit iemand zó is vernederd. Daarna verdween hij van het hof en liet zich in geen tijden meer zien.”

uit: G. Jonas, The power of dance around the world, 1992

■ Tekst 4

De Duitser Richard Wagner (1813–1883) is van grote betekenis geweest voor de ontwikkeling van het theater in de twintigste eeuw. Zijn artistieke invloed is tot op heden merkbaar.

Hij schreef theoretische werken over o.a. dramaturgie en muziektheorie. Verder was hij een bevoegde dirigent, producent en festivalorganisator. Voor zijn vele opera's schreef Wagner niet alleen de muziek, maar ook de libretti. Wezenlijk vernieuwend was Wagner echter in zijn opvatting dat de opera een 'Gesamtkunstwerk' zou moeten zijn.

Tegenover het opkomend realisme in het theater dat hij nadrukkelijk afwees, stelde Wagner dit 'Gesamtkunstwerk', waarin een ideale wereld wordt verbeeld; een wereld waarin uiting wordt gegeven aan de diepere gevoelens van de mens en het verlangen naar verbondenheid. Geïnspireerd door de klassiek-Griekse traditie zocht Wagner zo naar een nieuw type drama voor de eigen gemeenschap. Verhalen uit de Germaanse mythologie dienden als bron en werden ingezet om de nationale eenheid van volk en natie uit te drukken.

In 1863 publiceerde Wagner zijn vierluik *Der Ring des Nibelungen*, bestaande uit *Das Rheingold*, *Die Walküre*, *Siegfried* en *Die Götterdämmerung*. In 1876 beleefde dit stuk zijn première in het speciaal voor Wagner gebouwde Festspielhaus te Bayreuth.

De traditie van de Bayreuther Festspiele die hieruit voortkwam, wordt tot op heden voortgezet. Daarnaast kennen Wagners opera's een brede opvoeringstraditie elders in Europa en daarbuiten.

vrij bewerkt naar: George W. Brandt, Oxford University Press, 1998

noot 1

révérence: buiging

■ Tekst 5

Onderstaande tekst is een bericht uit de Volkskrant van 3 mei 2001.

Jeruzalem

De Israëliëse regering heeft de leiding van het jaarlijkse Israël Festival opgeroepen om een uitvoering van de muziek van Richard Wagner af te gelasten. Het Israëliëse parlement, de Knesset, was gisteren voor een speciale zitting teruggeroepen van reces, onder meer voor het debat over Wagner.

'Het kan niet zo zijn dat een concert met muziek van deze aarts-antisemit in Jeruzalem opgevoerd wordt met de financiële steun van de regering', zei Shaul Yahalom van de Nationaal Religieuze Partij, de initiatiefnemer van het debat. Volgens Yahalom moet iedereen zelf weten waar hij thuis naar luistert en zou hij ook niet hebben ingegrepen als er sprake was van een 'privéconcert'.

Het Israël Festival is echter het vlaggeschip van het culturele seizoen, een semi-officieel gebeuren, gesubsidieerd door de belastingbetaler, aldus Yahalom. Hij en andere sprekers tijdens het debat legden een direct verband tussen de anti-semitische denkbeelden van Wagner en zijn muziek. 'De man is niet te scheiden van de muziek in dit geval', zei Yahalom.

Directeur Yossi Tal-Gan van het Israël Festival zegt nog geen enkel formeel verzoek te hebben binnengekregen van de regering. 'Als dat er wel komt dan zal de leidinggevende raad van het festival zich erover buigen'. Hij neemt aan dat een oproep van de regering of parlement serieus in overweging genomen zal worden.

Het besluit om de opvoering van Wagner goed te keuren is enkele maanden geleden bij wijze van hoge uitzondering door de raad zelf genomen, vanwege het gevoelige karakter van het programma-onderdeel. 'Op het voorstel van het Berlijns Philharmonisch viel vanuit artistiek oogpunt niets af te dingen, het was zeer aantrekkelijk met wereldbekende solisten als Placido Domingo die hun deelname al hebben toegezegd'.

De voltallige Knesset zal, op voorstel van de regering, binnenkort opnieuw vergaderen over de opvoering van Wagner. De regeringswoordvoerder zei dat er ondanks de oproep om het concert af te gelasten sprake kan zijn van directe inmenging in de artistieke leiding van het festival.

Eind deze maand dient ook een zaak tegen de opvoering voor het Hoge Gerechtshof, aangespannen door het Simon Wiesenthal Centrum in Jeruzalem.

De directeur van het centrum, Efraim Zuroff, doet dat met tegenzin. 'Ik houd niet van censuur, daarom zou ik ook liever hebben dat de leiding van het festival zelf de stap neemt om de uitvoering af te gelasten.'

■ Tekst 6

De Frans-Amerikaanse componist Edgard Varèse wordt door veel componisten uit de twintigste eeuw gezien als de vader van de experimentele muziek. Zijn geluidsconstructies, ook wel *sonic sculptures* genoemd, hebben velen geïnspireerd.

Omstreeks 1920 zei Varèse, dat er in de muziek behoefte is aan nieuwe uitdrukkingsmiddelen en dat alleen de wetenschap de muziek nieuwe kracht kan geven.

„Ik droom van instrumenten die mijn ideeën volgen en die bijdragen aan een hele nieuwe wereld van onverwachte geluiden en die daarom geschikt zijn voor de behoeften van mijn innerlijke ritme.”

Varèse kon zijn lang gekoesterde muzikale ideeën in praktijk brengen toen de elektronische muziek na de Tweede Wereldoorlog tot ontwikkeling kwam.

■ Tekst 7

Technologische ontwikkelingen in de twintigste eeuw hebben geleid tot een heel nieuw elektronisch instrumentarium. Dit instrumentarium speelt een belangrijke rol in allerlei vormen van experimentele muziek en heeft ook zijn weg gevonden in veel vormen van popmuziek.

Bij *musique concrète* en *elektronische muziek* gaat het om muziek die geproduceerd, bewerkt en uitgevoerd wordt met elektronische apparatuur. De elektronische middelen worden dus voor het creatieve proces, het componeren, ingezet. *Musique concrète* is de standaardterm voor muziek waarin gebruik gemaakt wordt van concrete, natuurlijke geluiden. Dit in tegenstelling tot *elektronische muziek*, waarin de originele geluiden kunstmatig of elektronisch worden opgewekt.

In beide gevallen is sprake van een elektronische bewerking van de geluiden, zodat bij het eindresultaat het verschil vaak niet of nauwelijks te horen is. In de praktijk worden concrete en elektronische geluiden al gauw door elkaar gebruikt.

Het eindproduct, de compositie, is niet in een partituur maar op een tape of geluidsband vastgelegd. Daarom wordt ook wel gesproken van *tape music*.

■ Tekst 8

Zappa heeft uitgesproken ideeën over de richting waarin mens en maatschappij moeten veranderen. Zo zegt hij in een interview in 1968 dat de macht al te lang in handen is van ouderen. Jongeren moeten de macht overnemen, maar het is wel nodig dat ze daarop worden voorbereid. De meeste jonge Amerikanen denken niet politiek, ze hebben te veel vrije tijd en het enige wat ze daarmee doen is 'have a good time'.

Over het algemeen zijn de teksten van Zappa dermate absurdistisch, dat een eventuele boodschap niet 'in' maar 'achter' de tekst gezocht moet worden. De betekenis van het geheel wordt ook sterk bepaald door de muziek en de manier waarop de tekst gepresenteerd wordt.

Songteksten

"Well I'm about to get up sick
of watchin' my tv
checking out the news
untill my eye-balls fail to see
I mean to say that every day
It's just another rotten mess
And when it's gonna change my friend
It's anybody's guess
So I'm watching and I wait
Hoping for the best."
(uit: *Trouble's coming every day*, LP *Freak out*, 1966)

"Ladies and gentlemen, the president of the United States!
Hello Americans!
He's been sick and I think his wife is gonna bring him some chicken-soup.
Plastic people, oh baby, now you're such a drag.
There's this guy from the CIA and he's creeping around Laural Canyon
Find a girl, she waits for me
She's as plastic as she can be,

Schoolexamen ckv2 vwo 2002-I

havovwo.nl

She paints her face with plastic **gooey**²⁾
And wrecks her hair with sunshampoo,
Plastic people.....”
(uit: *Plastic people*, LP *Absolutely Free* 1967)

“it’s such a drag to have to love,
a plastic Mom and Dad.
Mama! Mama!
Your child was killed in the park today,
shot by the cops as she quietly lay
by the side of the creeps she knew,
they killed her too”
(uit *Mom and Dad*, LP *We are only in it for the money*, 1967)

“What’s the ugliest part of your body?
Some say your nose, some say your toes,
but I think it’s your mind.....”
(uit: *What’s the ugliest part of your body*, LP *We are only in it for the money*, 1967)

noot 2

gooey: dikke plakkerige substantie